

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Till
Stadsbyggnadsnämnden
Stadsbyggnadskontoret
C.c. Iris förvaltning

YTTRANDE
2026-09-21

Ansökan om rivning- respektive bygglov för Kristinedal 8, Sandsborgsvägen 44, Gamla Enskede, dnr 2025-20181

Samfundet S:t Eriks ståndpunkt

Samfundet ser det lovvärda i ambitionen att omvandla området till ett samlat kluster för synskaderörelsen men anser samtidigt att detta inte får ske på bekostnad av den förlust av kulturhistoriska värden som en rivning av Herman Bergman Konstgjuteri skulle komma att innebära. Samfundet avstyrker därför ansökan om rivning.

Lovärendet

Ärendet avser ansökan om lov för rivning av befintlig byggnad inom fastigheten Kristinedal 8, samt lov för nybyggnad. Den planerade nybyggnaden ska inrymma en kombination av kontorsverksamhet, industriella funktioner, lager- och partihandelsverksamhet samt publika verksamheter kopplade till synskaderörelsen, såsom museum, butik och café. Byggnaden utgör den första etappen i utvecklingen av Kristinedal till ett samlat centrum för synskaderörelsens organisationer och relaterade verksamheter.

I november 2025 väcktes frågan om en byggnadsminnesförklaring av konstgjuteriet till länsstyrelsen. Ansökan är ännu inte färdigbehandlad.

Start-PM för området

Stadsbyggnadsnämnden beslutade 2022 att påbörja planarbete för Kristinedal 15 m.fl. i stadsdelen Gamla Enskede (dnr 2022-03259). Planens syfte är att möjliggöra en omvandling av Enskede företagspark Kristinedal från verksamhetsområde till en blandad stadsmiljö med bland annat kontor och bostäder. Planförslaget förutsätter rivning av delar av befintlig bebyggelse som ska ersättas med ny. Större delen av fastigheterna ägs av Stockholms stad och upplåts med tomträtt.

Den aktuella fastigheten Kristinedal 8 ägs av Synskadades Stiftelse, men förvaltas sedan 1990 av IRIS Förvaltning AB som i sin tur hyr ut lokalerna till Herman Bergman Konstgjuteri.

Herman Bergman Konstgjuteri

Konstgjutaren Herman Bergman grundade 1895 sitt första företag på Roslagsgatan 31. Vid slutet av 1940-talet hade verksamheten vuxit ur sina lokaler, varpå ett nytt skraddarsytt gjuteri anlades 1949–50 i Gamla Enskede. Arkitekter var Kaleb Sjödén och Hemming Bergman, son till Herman. Det första uppdraget i de nya lokalerna var Carl Eldhs största och sista fullbordade verk, Branting-monumentet för Norra Bantorget.

Efter Herman Bergmans bortgång 1954 övergick gjuteriet till sönerna, konstgjutarna Folke och Per-Gösta Bergman. År 1977 förvärvades gjuteriet av en grupp medarbetare som alltsedan

dess drivit verksamheten vidare under samma namn och med samma inriktning. Hermans ättling, barnbarnet Per-Ulrik är dock fortfarande engagerad i verksamheten.

Mest uppmärksammat är konstgjuteriet för sin omfattande produktion av offentliga skulpturer, många av dem formgivna av 1900-talets största konstnärer såsom Per Hasselberg, Carl Eldh, Carl Milles och Bror Hjort, men även nutida konstnärer som Lena Cronqvist och Marie-Louise Ekman har låtit gjuta många av sina konstverk här. Högaktuell är bland annat Klara Kristalova med det monumentala verket *Lust for Life*, som skapats för Venedigbiennalen 2026 och vars ingående skulpturala delar i brons framställts och gjutits av Herman Bergman Konstgjuteri.

Konstgjuteriet är idag det största och äldsta konstgjuteriet i Skandinavien.

Samfundets synpunkter

Samfundet bedömer att det kulturhistoriska värdet sammantaget är synnerligen högt, och måste förstås ur både materiella och immateriella värdeperspektiv.

- Gjuteriet är en nyckelinstitution inom svensk konsthistoria som haft en avgörande betydelse för utvecklingen av svensk skulptur. Det kan till och med hävdas att gjuteriet har varit och fortfarande är en förutsättning för att stora delar av den offentliga konsten överhuvudtaget kunnat och kan realiseras.
- Inom väggarna rymms en mer än 100 år obruten hantverkstradition som anses ”oersättlig” av myndigheter, och som bland annat består av metoder som sandgjutning och den äldre tekniken *cire perdue* (förlorat vax). Redan år 2001 fastslog Länsstyrelsen i Stockholms län att personalens unika hantverksskunnande är ovärderlig och måste föras vidare.
- Byggnaden i Enskede specialritades redan från grunden för konstgjuteriet och utgör med det ett sällsynt exempel på en funktionellt utformad industrimiljö, där ugnar, arbetsflöden och lokaler är anpassade till processen. Att flytta verksamheten skulle fordra exceptionella resurser och lokalkrav som i dagsläget helt saknas. Symbiosen byggnad–verksamhet är således mycket stark och besitter ett mycket högt industri- och kulturhistoriskt egenvärde.
- Stockholms stad betonar regelbundet vikten av att bevara levande kulturmiljöer och hantverkstraditioner. Att jämna en välfungerande, historisk kulturinstitution med marken för att uppföra nya generiska fastigheter står i direkt strid med dessa ambitioner.

Slutord

Herman Bergman Konstgjuteri är ett mycket betydelsefullt industrihistorisk dokument i fysisk form och ett i högsta grad levande kulturarv där både byggnaden och verksamheten är viktiga att bevara. Med hänvisning till byggnadens dokumenterade kulturhistoriska värden, intentionerna i gällande detaljplan och varsamhetskraven i plan- och bygglagen bör ansökan om rivningslov för fastigheten avslås och gällande detaljplan beaktas.

För Samfundet S:t Erik

Knut Weibull
Ordförande

Lotta von Liewen Wistrand
Adjungerad styrelseledamot